

מעבר הירדן

מורים יקרים*,

ספר דברים הוא נאומו של משה, שנאמר ערב כניסתו של עם ישראל לארץ ישראל. המעבר מן המדבר אל הארץ הנושבת ומשנות הנדודים אל תקופת הכיבוש וההתנחלות מציב בפני העם מציאות חדשה, ועמה אתגרים רבים והתמודדויות קשות: מעשיות ורוחניות. משה רבנו אינו עובר את הירדן ואינו מלווה את העם בכניסה לארץ. לכן בנאומו הגדול הוא מכין את העם לקראת המציאות החדשה. הוא מצייד את העם במסרים, בערכים ובמצוות, אשר ינחו את בני ישראל באתגרים הגדולים שיהיה עליהם להתמודד עמם לאחר מותו.

במשימה זו יגדירו התלמידים את המסרים העיקריים בנאומו של משה, לכן נדרשת במשימה יכולת הכללה – הגדרה וניסוח של העקרונות הכלליים העולים מנאומו של משה בכמה מקורות. בשלב 1 יידרשו התלמידים להגדיר "קווים מנחים" לפי נאום משה, בנוגע לחמישה תחומים בחיי העם.

בשלב 2 יידרשו התלמידים לעצב מעין "מסמך ערכים וקווים מנחים" לקראת מעבר הירדן ותחילת החיים הלאומיים בארץ ישראל. לאחר מכן הם יידרשו לבחור פסוק או לכתוב משפט שיהיה הכותרת למסמך.

משימה זו היא סיכום של ספר דברים בסוף כיתה ו. מומלץ לתלות את עבודות התלמידים המנוסחות והמעוצבות במסדרון בית הספר לקראת יום העצמאות, וכך לקשור בין עבודות התלמידים ובין החזון של מדינת ישראל, כמו שהוא בא לידי ביטוי במגילת העצמאות.

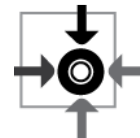
*"המדריך למורה" מנוסח בלשון זכר, אבל הוא מיועד גם למורים וגם למורות.

ידע קודם

1. ספר דברים (לפחות עד פרק כ"ד);

יעדי המשימה והמיומנויות הנבדקות

1. איתור פרטי תוכן;
2. שכתוב פסוקים בלשון התלמיד;
3. הכללת מסרים והסקת מסקנות מתוך כמה מקורות.

התנאים לביצוע המשימה

1. עבודה אישית ועבודה בקבוצות;
2. שני שיעורים בכיתה ועבודה בבית.

התוצר המצופה מהתלמיד

1. חמישה תחקירים הנוגעים לחמישה תחומים ודף מסרים וקווים מנחים המיועד לממונה על כל אחד מחמשת התחומים (תוצר אישי או תוצר קבוצתי);
2. מסמך מנוסח ומעוצב, שיש לו כותרת מכלילה, המיועד לעם ישראל הנכנסים לארץ (תוצר קבוצתי).

החומרים לביצוע המשימה

- המשימה לתלמיד "מעבר הירדן" שבה אמצעי העזר האלה:
1. חמישה דפים עם שאלות לתחקיר בתחומים השונים;
 2. דוגמה לתבנית בסיסית לניסוח המסמך המסכם.

הנחיות לביצוע המשימה

דברים

שלב 1: ביצוע תחקירים וכתיבת מסר מנחה

בשלב זה יש להסביר לתלמידים את מהות המשימה: בהנהגת העם ישנם ממונים על תחומים שונים בחיי העם, ולמעבר הירדן תהיה השפעה עצומה על כל אחד מהתחומים הללו. התלמידים יידרשו "לזקק" מהנאום של משה מסרים או קווים מנחים, לתמצת את עיקרי הדברים ולנסח בשניים-שלושה משפטים מעין "חזון" קצר או "פקודת יום", שינחו את כל אחד מהממונים בתחום שבו הוא עוסק.

חמשת הממונים הם אלה:

1. הממונה על המלחמה בעבודה זרה;
2. הממונה על המלחמה;
3. הממונה על עבודת האדמה;
4. הממונה על מערכת המשפט;
5. הממונה על מערך הצדקה והחסד.

כדי לסייע לתלמידים בעבודה, מובאות לפניכם במשימה לתלמיד שאלות לתחקיר בכל תחום. התחקיר מתמקד בשאלות האלה: (1) מה עומד להשתנות במעבר מחיי המדבר לחיים בארץ ישראל בהקשר של תחום כלשהו? (2) מה אומר משה רבנו בנושא השינוי הנוגע לאותו תחום? (3) כיצד יש להתמודד עם השינוי בתחום הזה? לכל תחום מוקדש דף במשימה לתלמיד, וכל דף מחולק לארבעה חלקים:

א. שלבי העבודה

ב. תיאור של **האתגר** העומד לפני העם ולפני הממונה על אותו תחום. על התלמידים לקרוא את הקטע ועליכם לוודא שהבינו אותו.

ג. **שאלות התחקיר:** על התלמידים לכתוב תשובות לשאלות התחקיר על סמך המקורות המצוינים בדף. יש לציין שלפתיחת החומש ולעבודה במקורות יש חשיבות רבה. שימו לב לכך שבדף במשימה לתלמיד לא נכללו כל המקורות הנוגעים לתחום כלשהו כדי לא להכביד על התלמידים. עם זאת תוכלו להוסיף מקורות או לומר לתלמידים שהם יכולים להיעזר במקורות אחרים הזכורים להם מהלימוד בכיתה. התשובות לשאלות התחקיר ייכתבו בדף נפרד ולא בחוברת המשימה לתלמיד.

ד. המקורות

ביצוע התחקיר – דוגמה לתחקיר עם המורה בכיתה וניסוח הפסקה המסכמת לממונה על התחום

המורה יכול להחליט, לפי שיקול דעתו והיכרותו את הכיתה, אם לבצע את התחקיר הראשון בכיתה בהנחייתו. להלן דוגמה של תחקיר בהנחיית המורה בכיתה, המיועד לממונה על המלחמה בעבודה זרה (עמוד 2 בחוברת לתלמיד). המורה יקרא בכיתה את שלבי העבודה שבעמוד 2 בחוברת לתלמיד:

א. האתגר;

ב. הפסוקים הכתובים **במקורות** (יש לקרוא את הפסוקים, לוודא שהתלמידים הבינו אותם ולהסיק יחד מסקנות).

ג. התשובות לשאלות התחקיר (יש להסביר לתלמידים כי בעזרת התחקיר אפשר ללמוד על ההבדלים שבין המצב של ישראל במדבר ובין מצבם בארץ ישראל. כמו כן התחקיר מכוון את התלמידים למסרים ולהנחיות המעשיות הכתובים במקורות כדי שהעם יקיים את חייו לאור תורת משה).

תשובות אפשריות לשאלות התחקיר בנושא עבודה זרה הכתובות בחוברת לתלמיד בעמ' 2

תשובות לשאלה 1

- העמים בארץ הם עובדי עבודה זרה, מקימים מזבחות, מצבות ואשרות לעבודה זרה.
- בארץ ייפגשו ישראל בתופעות מכוערות ומוזרות כמו העברת בנים באש לעבודה זרה.
- בארץ כנען יש מכשפים, קוסמים, מגידי עתידות, דורשים אל המתים ועוד.

תשובות לשאלה 2

- עם ישראל בארץ ישראל עלול להיות מושפע ממעשיהם של שכניהם הגויים ולעשות תועבות כמותם: עבודה זרה, הליכה למכשפים, הליכה למגידי עתידות ודרישה אל המתים.
- מי שמתחנן עם משפחה אחרת עלול להיות מושפע ממנה.
- קרבה וקשר עם אנשים שליליים עלולים בסופו של דבר למשוך את האדם לכיוון לא רצוי.
- ייתכן שיהיו אנשים בעם ישראל שירצו לנסות "דברים חדשים".
- ייתכן שיהיו אנשים שיאמצו את דרך העבודה הזרה של הגויים ויעשו אותה לשם ה'.

תשובות לשאלה 3

- יש להיזהר מפני קשרים עם הגויים: אסור לכרות ברית עם עמי הארץ וחייבים להשמידם.
- יש לזכור את המצווה "לא תחנם".
- יש לאסור כישוף, סוגים שונים של מגידי עתידות ודרישה אל המתים.

תשובות לשאלה 4

כאמור בשאלה במשימה לתלמיד, בארץ ישראל, המשכן – מקום השכינה – לא יהיה קרוב לכל עם ישראל שכן עם ישראל יפוזר בכל הארץ.

- יש לאסור במות (הקרבה בכל מקום) ויש להקריב רק במקום המקדש.
- יש לחייב בשלושה רגלים שכן כולם חייבים לעלות לרגל לירושלים כדי לשמור על הקשר של עם ישראל עם מקום השכינה.

דיון בכיתה

יש להסביר לתלמידים כי כעת הם צריכים לנסח פסקה מסכמת קצרה המיועדת לממונה על התחום הזה ושאותה הם יוכלו לתלות על הקיר. הפסקה תתמצת את הקווים המנחים של משה רבנו, שלאורם הממונה צריך לפעול. עליך לעזור לתלמידים לתמצת, להכליל ולנסח את המסרים המנחים. חשוב להסביר לתלמידים שיש שני רבדים לדברי משה: המצוות המעשיות והמסר והערך הנובעים ממצוות אלה. כמו כן יש להבהיר לתלמידים כי כדי לבצע את התחקיר ולכתוב את הפסקאות יש לחזור ולעיין בפסוקים מן המקורות.

דוגמאות למשפטים לפסקה המסכמת בנושא עבודה זרה

1. כדי שעם ישראל ישמור על דתו ותרבותו עליו להתרחק ככל האפשר מגויי הארץ ולהישמר מכל השפעה שלהם וממעשיהם.
2. אף על פי שעם ישראל מפוזר בכל הארץ, יש לוודא שהוא אינו מתרחק מה' ושומר על הקשר עם מקום השכינה בבית המקדש בירושלים.

שלב 2: עיצוב המסמך ובחירת כותרת

בשלב זה יידרשו התלמידים לחבר את כל הפסקאות הקצרות שכתבו למסמך אחד, ולנסחו בדיוקנות. לאחר מכן עליהם לבחור פסוק לכותרת או לנסח בעצמם כותרת שתתאים למסמך הזה. כותרת זו צריכה לתמצת את המסר העיקרי של נאום משה בחומש דברים, ולכן היא חשובה. לאחר כתיבת הפסקה יידרשו התלמידים לעצב אותה. תוכלו לתת לתלמידים דגמים שבאמצעותם יעצבו את המסמך, לדוגמה: ניסוח בדרך של "פקודת יום" צבאית או תבנית המזכירה בניסוחה ובעיצובה את מגילת העצמאות או בדרך יצירתית אחרת שתעוצב במחשב. בהתאם לסגנון הכתיבה ולרוח המסמך, יוסיפו התלמידים למסמך איור או סמל. יש לוודא שהאיור או הסמל אכן משקפים את המסר העיקרי במסמך.

אפשרויות להעברת המשימה:

אפשר להעביר את המשימה בכמה צורות:

1. לחלק את הכיתה לקבוצות. כל קבוצה תעבוד על כל חמשת התחקירים. כל תלמיד בקבוצה יעבוד על תחקיר אחר וינסח את הפסקה שלו. לאחר מכן יעלו לדיון בקבוצה את הפסקאות האישיות, והקבוצה יחד תנסח אותן בדיוקנות ותגבש את המוצר הסופי – המסמך המסכם. הקבוצה תתקן את הניסוח, תבחר כותרת, תעצב את המסמך, תעטר אותו ולבסוף תציג אותו בכיתה.
2. לחלק את הכיתה לקבוצות. כל קבוצה תעבוד על תחום אחר. אפשר להתחיל בעבודה אישית ורק אחרי כן לקיים דיון בקבוצה ולגבש את הפסקה. באפשרות זו התוצר יהיה כיתתי, והכיתה כולה תגבש את המסמך המסכם, תנסח אותו, תבחר לו כותרת ותעטר אותו.
3. "מרכז למידה" – המורה יארגן את הכיתה כ"תחנות", והתלמידים יעברו מתחנה לתחנה. כל תלמיד יפיק את כל התוצר (המסמך) בעצמו.

נושא	רמות ביצוע		קריטריונים
	השגת היעד	קרוב להשגת היעד	
<p>שלב 1: ביצוע תחקירים וכתיבת פסקה שהיא מסר/קו מנחה לממונה על תחום כלשהו</p>	<p>עיסוק בנושאי המפתח בתחקיר (ראו פירוט) ובשאלות התחקיר על סמך המקורות. המשפטים המסכמים הם משפטי הכללה בלשון התלמיד, שיש בהם מסר מרכזי, והם כוללים רעיונות הנוגעים לפרטים שונים בתחום ספציפי.</p> <p><u>דוגמה 1 (למנוחה על עבודת האדמה):</u> ארץ ישראל מבורכת הפסח איש מירידת השמים ואלף מאמץ רב. יש בה ידולף אדמה פוריים, מחצבי אבנים וברזל, והיא תהיה ידועה לכל בלכות שבצת המינים המופחחים. זוהי ארץ שה' משכיח עליה ולא חסר בה כלום! אבא... השם והיבול יתקיימו רק אם נשמור את כל מצוות ה' ונקיים אותם בכל יבנו.</p> <p><u>דוגמה 2 (למנוחה על מצרכת המשפט):</u> "צדק צדק תרדף למצן תחיה וירשת את הארץ!" על פי התורה עלינו להקים מצרכת מסודרת של בתי משפט בכל עיר בארץ ישראל, כדי שהצדק יתנהל בצדק וביושר בכל מקום.</p> <p>בירושלים יקום בית דין הגדול שיפסוק בצניינים קשים במיוחד. לבתי הדין ימנו רק שופטים חכמים וידועים לצדק ואלו אשר ישפטו בצדק ולא יפחדו מפעול הדין.</p>	<p>עיסוק ברוב שאלות התחקיר על סמך המקורות, אך במשפטים המסכמים, המנוסחים בלשון התלמיד, אין הכללה של המסר המרכזי, אלא חזרה על פרטים הכתובים בתשובות לתחקיר.</p> <p><u>דוגמה 1 (למנוחה על עבודת האדמה):</u> ארץ ישראל מבורכת הפסח איש מירידת השמים ואלף מאמץ רב. יש בה ידולף אדמה פוריים, מחצבי אבנים וברזל, והיא תהיה ידועה לכל בלכות שבצת המינים המופחחים. זוהי ארץ שה' משכיח עליה ולא חסר בה כלום! אבא... השם והיבול יתקיימו רק אם נשמור את כל מצוות ה' ונקיים אותם בכל יבנו.</p> <p><u>דוגמה 2 (למנוחה על מצרכת המשפט):</u> "צדק צדק תרדף למצן תחיה וירשת את הארץ!" על פי התורה עלינו להקים מצרכת מסודרת של בתי משפט בכל עיר בארץ ישראל, כדי שהצדק יתנהל בצדק וביושר בכל מקום.</p> <p>בירושלים יקום בית דין הגדול שיפסוק בצניינים קשים במיוחד. לבתי הדין ימנו רק שופטים חכמים וידועים לצדק ואלו אשר ישפטו בצדק ולא יפחדו מפעול הדין.</p> <p>(בדוגמה יש הצגה של פרט אחד – שבעת המינים, ללא הרעיון המרכזי: ה' משגיח על הארץ והיא תלויה במטר או הקיום בארץ מותנה בשמירת המצוות).</p>	<p>אין שימוש במקורות או שהפרטים מן המקורות אינם רלוונטיים או שיש ציטוט מהמקורות ללא שכתוב בלשון התלמיד או שהעיסוק מתמקד רק בחלק משאלות התחקיר.</p> <p><u>דוגמה 1 (למנוחה על עבודת האדמה):</u> ארץ ישראל מבורכת הפסח איש מירידת השמים ואלף מאמץ רב. יש בה ידולף אדמה פוריים, מחצבי אבנים וברזל, והיא תהיה ידועה לכל בלכות שבצת המינים המופחחים. זוהי ארץ שה' משכיח עליה ולא חסר בה כלום! אבא... השם והיבול יתקיימו רק אם נשמור את כל מצוות ה' ונקיים אותם בכל יבנו.</p> <p><u>דוגמה 2 (למנוחה על מצרכת המשפט):</u> "צדק צדק תרדף למצן תחיה וירשת את הארץ!" על פי התורה עלינו להקים מצרכת מסודרת של בתי משפט בכל עיר בארץ ישראל, כדי שהצדק יתנהל בצדק וביושר בכל מקום.</p> <p>(בדוגמה יש שימוש חלקי ולא מדויק בפסוקים).</p>
<p>שלב 2 – מסמך מסכם על סמך הפסקאות האישיות דוגמה למסמך בדגם מגילה</p>	<p>הכללה (בעריכת המסמך ובהוספת כותרת וסמל)</p>	<p>כתיבת מסמך מסכם בתוך המגילה הנתונה או במסגרת טקסטואלית אחרת, כמו "מגילת העצמאות" או "פקודת יום".</p> <p>המשפט או הפסוק הנבחר מבטא רעיון ערכי כולל, הנובע מן הפסוקים לעם כולו. המסמך מלווה בסמל או בתמונה.</p> <p>(חשיבה יצירתית תזכה את התלמיד בתוספת ניקוד או בהערה טובה).</p>	<p>כתיבת מסמך מסכם בתוך המגילה הנתונה או במסגרת טקסטואלית אחרת, כמו "מגילת עצמאות" או "פקודת יום".</p> <p>המשפט או הפסוק הנבחר מבטא רעיון ערכי כולל, הנובע מן הפסוקים ומופנה לעם כולו.</p> <p>חסר איור או סמל רלוונטי.</p>

נושאי מפתח לתחקירים 2-5*

שלב 1	
<p>1. חוזקם של עמי הארץ וביצוריהם ;</p> <p>2. הפחד בלבבות הלוחמים לנוכח הקרב וחוזק האויב ;</p> <p>3. ההתייחסות בתורה לתחושת הפחד : הידיעה שהקב"ה נלחם במחנה / זיכרון נְסִי העבר / חיזוק האמונה ;</p> <p>4. ההתייחסות בתורה לתחושת הגאווה לאחר הניצחון, "כוחי ועצם ידי" ;</p> <p>5. ההתייחסות בתורה לאנשי הארץ ולשלל הנלקח מהם ;</p> <p>6. הלכות הנוגעות למחנה ולטהרת המחנה.</p>	מלחמה
<p>1. דרך ההשקיה ומקורות המים במצרים ובמדבר ;</p> <p>2. מקורות המים בארץ ישראל ;</p> <p>3. ארץ ישראל היא ארץ ש"עיני ה' אלקיך בה". מכיוון שהיא תלויה בגשמים, צריך כל הזמן להתפלל לה', וה' משגיח עליה ;</p> <p>4. השפע והטוב הכלכלי בארץ ישראל – מחצבים, יבול ;</p> <p>5. שבעת המינים הראשיים שנשתבחה בהן ארץ ישראל מעידים על ברכתה ;</p> <p>6. מצוות הנוגעות לחקלאים ;</p> <p>7. מצב היבול בארץ והיכולת להתקיים בארץ תלויים בקיום המצוות.</p>	עבודת האדמה
<p>1. הצורך במערכת משפט ;</p> <p>2. התנהלות מערכת המשפט במדבר ;</p> <p>3. השינוי שיחול במערכת המשפט בארץ ישראל ;</p> <p>4. מיקום השופטים ;</p> <p>5. ההיררכיה במערכת המשפט ;</p> <p>6. דיני משפט.</p>	מערכת המשפט
<p>1. השינוי שיחול בחיים בארץ ישראל ובחברה שיהיו בה עשירים ועניים ;</p> <p>2. הרצון להרבות ברכוש וחוסר ההתחשבות בזולת יכולים לגרום לכך שהאדם יהיה "קשה לב" ו"בליעל" ;</p> <p>3. התורה מצווה על העם לתמוך זה בזה – לתת צדקה ולהלוות לאחר ;</p> <p>4. לכל אדם יש יבול באדמתו. חובה עליו להשאיר לעניים בשדה ובאילן ;</p> <p>5. הצדקה תביא ברכה ושפע לכל העם.</p>	צדקה וחסד

* תחקיר 1 בנושא "המאבק בעבודה זרה" כתוב בדוגמה בעמ' 4 בחוברת זו.